

وزارت جهاد کشاورزی

سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی

معاونت آموزش و ترویج کشاورزی

چگونه آویشن را از گیاهان مشابه تشخیص دهیم؟

سرشناسه	: صادقان، سارا، ۱۳۴۵-
عنوان و نام پدیدآور	: چگونه آویشن را از گیاهان مشابه تشخیص دهیم/ نویسنده سارا صادقان؛ مدیر داخلی شیوا پارسانیک؛ ویراستاران ترویجی آیدا شهریاری، نصیبه پورفاتح؛ تهیه شده در معاونت آموزش و ترویج کشاورزی، دفتر شبکه دانش و رسانه‌های ترویجی.
مشخصات نشر	: تهران: سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی، معاونت آموزش و ترویج کشاورزی، نشر آموزش کشاورزی، ۱۳۹۹.
مشخصات ظاهری	: ۲۰ ص.
شابک	: ۹۷۸-۹۶۴-۵۲۰-۸۰۵-۷
وضعیت فهرست نویسی	: فیفا
موضوع	: آویشن
موضوع	: Oregano
موضوع	: گیاهان -- شناسایی
موضوع	: Plants -- Identification
شناسه افزوده	: سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی، دفتر شبکه دانش و رسانه‌های ترویجی
شناسه افزوده	: سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی، معاونت آموزش و ترویج کشاورزی، نشر آموزش کشاورزی
رده بندی کنگره	: SB ۳۵۱:
رده بندی دیویی	: ۶۳/۵۸۱:
شماره کتابشناسی ملی	: ۷۵۱۳۳۹۷

ISBN: 978-964-520-805-7

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۵۲۰-۸۰۵-۷

عنوان: چگونه آویشن را از گیاهان مشابه تشخیص دهیم

نویسنده: سارا صادقان

مدیر داخلی: شیوا پارسانیک

ویراستاران ترویجی: آیدا شهریاری، نصیبه پورفاتح

تهیه شده در: معاونت آموزش و ترویج کشاورزی - دفتر شبکه دانش و رسانه‌های ترویجی

ناشر: نشر آموزش کشاورزی

صفحه آرا: نادیا اکبری

نمونه خوان: افسانه شایسته

شمارگان: ۱۰۰۰ جلد

نوبت چاپ: اول، ۱۳۹۹

قیمت: رایگان

مسئولیت درستی مطالب با نویسنده است.

شماره ثبت در مرکز فن آوری اطلاعات و اطلاع رسانی کشاورزی ۵۹۰۷۹ به تاریخ ۹۹/۱۲/۲ است.

نشانی: تهران، خیابان آزادی، بین نواب و رودکی، پلاک ۲۰۵، معاونت آموزش و ترویج کشاورزی

تلفن: ۶۶۴۳۰۴۶۵ | تلفکس: ۶۶۴۳۰۴۶۴ | کد پستی: ۱۴۵۷۸۹۶۶۸۱

مخاطبان

کشاورزان، صنایع دارویی و صنعتی
کارشناسان و مروجان پهنه‌های تولیدی

اهداف آموزشی

با مطالعه این نشریه با آویشن باریک برگ، رویشگاه‌های این گیاه و نحوه
تشخیص آن از سایر گیاهان مشابه آشنا می شوید.

فهرست مطالب

۹	مقدمه
۱۰	تاریخچه
۱۰	مشخصات گیاهان
۱۰	۱- آویشن برگ باریک
۱۳	۲- آویشن شیرازی
۱۵	۳- آویشن دارابی
۱۶	۴- گیاه مرزه بختیاری
۱۸	۵- گیاه کاکوتی کوهی
۲۰	نتیجه گیری
۲۱	خودآموزی

مقدمه

با توجه به اینکه گیاهان یکی از منابع بسیار ارزشمند در گستره منابع طبیعی هستند به دلیل بومی بودن، استفاده فراوان دارویی، خوراکی و کاربردهای گوناگون، شناخت و بهره‌برداری صحیح از آنها می‌تواند نقش مهمی در حفظ سلامت افراد جامعه و نگهداری ذخایر ژنتیکی داشته باشد.

آویشن با داشتن اسانس و ترکیبات شیمیایی دارویی مختلف یکی از پرمصرف‌ترین گیاهان دارویی در جهان و استان است. نتایج حاصل از مطالعات صحرایی و بررسی گیاهان تجویز شده توسط مغازه‌های عطاری استان به نام آویشن برگ باریک نشان داد که گیاهان کاکوتی، مرزه بختیاری و آویشن دارابی به خصوص دو گیاه مرزه و آویشن دارابی به اشتباه با نام آویشن برگ باریک به خریداران معرفی و فروخته می‌شود که از نظر خواص دارویی با آویشن واقعی تفاوت زیادی دارند و می‌تواند باعث مشکلاتی برای تهدید سلامتی مصرف کنندگان شود.

علی‌رغم اختلافات فاحش بین گیاهان معرفی شده از نظر علم گیاه‌شناسی، در این نشریه سعی شده با استفاده از صفات ظاهری، تشخیص گیاه آویشن برگ باریک برای کشاورزان و مردم عادی امکان‌پذیر باشد.

تاریخچه

گیاهان دارویی یکی از منابع مهم تولید دارو هستند که بشر سالیان دراز از آن‌ها استفاده نموده است. کشور ما از جمله کشورهایی است که مصرف گیاهان دارویی به صورت صنعتی و بومی پیشینه‌ای طولانی دارد. گیاهان خانواده نعناع از دیرباز به عنوان گیاهان دارویی به کار برده می‌شوند. گونه‌هایی از جنس‌های کاکوتی، مرزه، آویشن دارابی، آویشن برگ‌باریک و آویشن شیرازی گیاهان دارویی مهمی از این خانواده هستند. در فارس بعضی از گیاهان فوق به اشتباه تحت عنوان آویشن برگ باریک در عطاری‌ها معرفی و مورد استفاده دارویی و غذایی قرار می‌گیرد.

مشخصات گیاهان

مطالعات نشان می‌دهد که گیاهان کاکوتی، مرزه، آویشن دارابی و آویشن شیرازی علی‌رغم تفاوت‌های ریختی و رویشگاهی که با گیاه آویشن برگ باریک دارند اغلب با نام آویشن برگ باریک معرفی و شناخته می‌شوند. در زیر با مقایسه مشخصات ظاهری و رویشگاهی می‌توان به راحتی این گیاهان را از هم تفکیک نمود.

۱- آویشن برگ باریک

آویشن برگ باریک به نام‌های اوریشوم موری، اوریشوم چمنی هم شناخته می‌شود. این گیاه دارای برگ‌های سبز رنگ خطی تا سرنیزه‌ای باریک و نوک تیز است که طول برگ ۱۰ تا ۲۰ و عرض آن ۲ تا ۵ میلی‌متر است. یعنی نسبت طول به عرض برگ ۴ به ۱ است (شکل ۱).

شکل ۱- گیاه آویشن برگ باریک

برگ این گیاه در سطح عرصه به رنگ سبز روشن است و پس از خشک شدن تخت و تا نشده می‌باشد و معمولاً از رگبرگ میانی تا نمی‌شود (شکل ۲).

شکل ۲- سطح روی برگ آویشن برگ باریک

همچنین قاعده برگ در محل اتصال به ساقه باریک نمی‌شود و در سطح زیرین برگ دارای رگبرگ میانی برجسته و ۲ تا ۳ جفت رگبرگ جانبی برجسته است (شکل ۳).

شکل ۳- سطح زیر برگ آویشن برگ باریک

گل آذین شامل تعداد زیادی گل است که معمولا در انتهای شاخه‌ها به حالت کپه‌ای قرار می‌گیرند. زمان گلدهی و میوه‌دهی آن از اواخر اردیبهشت تا اواسط تیر است. دو گروه اصلی ترکیبات شیمیایی موجود در این گیاه ترپنوئیدها (به صورت شاخص تیمول و کارواکرول) و فلاونوئیدها هستند. این ترکیبات نقش اصلی را در اثرهای دارویی این گیاه ایفا می‌کنند. این گیاه در مناطق سرد برفی استان مانند دشت ارژن، سپیدان، کوهستان داراب، اقلید، دهبید آباد و سیمکان آباد در خاک‌های آبرفتی می‌روید.

۲- آویشن شیرازی

آویشن شیرازی به نام‌های آویشن برگ پهن، آویشن شهری و آویشن پهنو نیز شناخته می‌شود. آویشن شیرازی به راحتی از بقیه گیاهان قابل تشخیص است و در بین بیش تر کشاورزان و عطاری‌ها به نام آویشن برگ پهن شناخته می‌شود (شکل ۴).

شکل ۴- گیاه آویشن شیرازی

شکل برگ در گیاه آویشن شیرازی پهن، گرد و تخت با قاعده تقریباً قلبی شکل است (شکل ۵ و ۶) در حالی که در گیاهان دیگر برگ‌ها باریک و خطی - سرنیزه‌ای است. گل‌ها در طول ساقه و به صورت چرخه‌ای قرار دارد. فصل گلدهی و میوه‌دهی بهار و اوایل تابستان است. منوترپن‌های فنلی شامل تیمول و کارواکرول از ترکیبات شاخص اسانس در آویشن شیرازی هستند. رویشگاه آویشن شیرازی در روی صخره‌ها و تخته‌سنگ‌ها است و در استان فارس در جاده سروستان، دریاچه مهارلو، فسا، فیروزآباد و استهبانات می‌روید.

شکل ۵- سطح زیربرگ آویشن شیرازی

شکل ۶- سطح روی برگ آویشن شیرازی

۳- آویشن دارابی

این گیاه در زبان محلی به نام آویشن باریکو هم شناخته می شود. در گیاه آویشن دارابی شکل برگ ها باریک و نوک تیز است. قاعده برگ در محل اتصال به ساقه، باریک می شود (شکل ۷).

شکل ۷- سطح روی برگ آویشن دارابی

برگ ها بدون دم برگ و سطح زیرین برگ دارای رگبرگ میانی برجسته نیست (شکل ۸).

شکل ۸- سطح زیر برگ آویشن دارابی

گل‌ها در طول ساقه و به صورت چرخه‌ای ادامه دارد (شکل ۹). فصل گلدهی و میوه‌دهی اواخر تابستان و اوایل پاییز است. ترکیب غالب اسانس در این گیاه کارواکرول است. رویشگاه این گیاه صخره‌ها و تخته سنگ‌ها است و در شرق استان فارس در شهرهای سروستان، استهبانات و داراب رویش دارد.

شکل ۹- گیاه آویشن دارابی

۴- گیاه مرزه بختیاری

مرزه بختیاری به نام‌های مرزه کوهی، مرزه وحشی و اوریشوم باریکو در قسمت‌های مختلف استان شناخته می‌شود. در جنس مرزه برگ‌ها خاکستری رنگ، باریک، نوک گرد، لوله‌شده و دارای تاشدگی طولی است (شکل ۱۰).

شکل ۱۰- برگ لوله شده گیاه مرزه بختیاری

گل‌های سفید در طول ساقه و به صورت چرخه‌ای قرار دارد. فصل گلدهی و میوه‌دهی اواخر تابستان و اوایل پاییز است. شباهت زیادی بین ترکیبات شیمیایی اسانس مرزه و آویشن وجود دارد. در گیاه مرزه نیز همانند آویشن، مهم‌ترین ترکیبات شیمیایی اسانس مربوط به گروه منوترپنوئیدها (به‌خصوص فنلی تیمول و کارواکرول) و فلاونوئیدها است. رویشگاه این گیاه صخره‌ها و تخته سنگ‌ها است. گیاه مرزه در غرب استان (سپیدان)، مرکز (شیراز، کوار و مرودشت)، شمال (اقلید و ده‌بید) رویش دارد (شکل ۱۱).

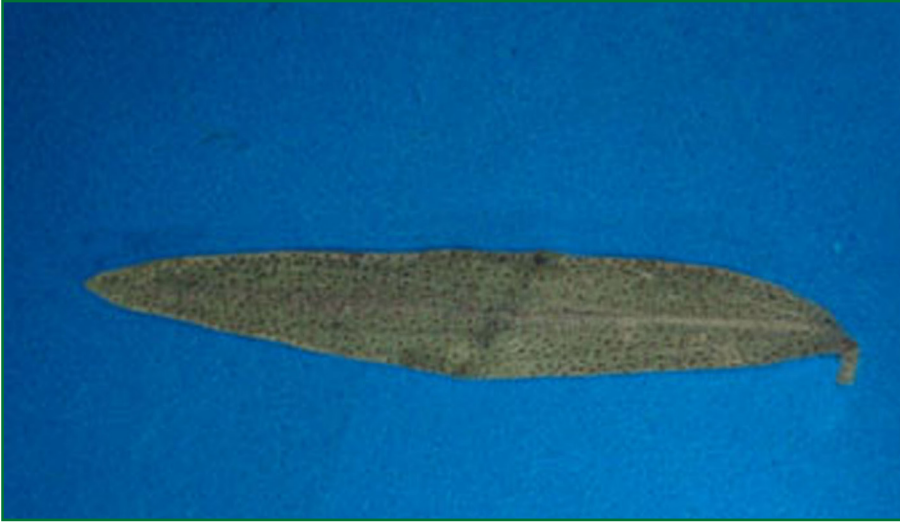
شکل ۱۱- گیاه مرزه بختیاری

۵- گیاه کاکوتی کوهی

در گیاه کاکوتی کوهی برگ نوک تیز، غیر لوله ای و بدون تاشدگی است (شکل ۱۲ و ۱۳).

شکل ۱۲- سطح روی برگ کاکوتی کوهی

شکل ۱۳- سطح زیر برگ کاکوتی کوهی

گل آذین در این گیاه به صورت کپه‌ای است که هر دو خصوصیت، شبیه آویشن برگ باریک است (شکل ۱۴). تنها راه تشخیص این گیاه از آویشن باریک، عطر و بوی آن است که در کاکوتی بسیار ملایم و به راحتی قابل تفکیک است. فصل گلدهی و میوه‌دهی بهار و اوایل تابستان است. رویشگاه این گیاه واریزه‌ای است و در استان در مناطق سپیدان و دشت ارژن رویش دارد.

شکل ۱۴- گیاه کاکوتی

نتیجه گیری

بیشترین اشتباه در شناخت و مصرف آویشن‌های برگ باریک که به جرات می‌توان عمر این اشتباه را بیش از ۱۰۰ سال دانست به دلیل تشابه زیاد آویشن باریک با دو گیاه مرزه بختیاری و آویشن دارابی است. این ۳ گیاه از نظر عطر، طعم و مزه، رویشگاه صخره‌ای و تخته‌سنگی، برگ‌های باریک و نهایتاً زمان گلدهی و بذردهی (اواخر تابستان و اوایل پاییز) بسیار مشابه هستند و مصرف‌کنندگان را در مورد تشخیص درست آنها از یکدیگر، به اشتباه می‌اندازد و در نتیجه هر سه را به عنوان آویشن برگ باریک مورد استفاده قرار می‌دهند.

در گیاه آویشن برگ باریک قاعده برگ در محل اتصال به ساقه باریک نمی‌شود و سطح زیرین برگ دارای رگبرگ میانی برجسته و ۲ تا ۳ جفت رگبرگ جانبی برجسته است ولی در گیاه آویشن دارابی قاعده برگ در محل اتصال به ساقه باریک می‌شود و سطح زیرین برگ دارای رگبرگ میانی برجسته نیست. در آویشن برگ باریک برگ غیرلوله‌ای و فاقد تاشدگی طولی است ولی در مرزه برگ لوله‌شده و دارای تاشدگی طولی است.

گل‌ها در آویشن برگ باریک به صورت کله‌ای کپه‌انتهایی است ولی در مرزه و آویشن دارابی در طول ساقه و به صورت چرخه‌ای ادامه دارد. فصل گلدهی و میوه‌دهی در گیاه آویشن برگ باریک در بهار و اوایل تابستان است در حالیکه دو گیاه مرزه و آویشن دارابی در اواخر تابستان و اوایل پاییز گل و میوه می‌دهند.

همچنین پراکندگی زیاد دو گیاه مرزه کوهی (مرزه وحشی) و آویشن دارابی در سطح استان علت دیگری برای این اشتباه است. گیاه مرزه در غرب، مرکز و شمال استان دارای سطح پراکندگی زیادی است و گیاه آویشن دارابی در شرق استان به وفور دیده می‌شود. بر خلاف این دو گیاه، سطح پراکندگی گیاه آویشن برگ باریک در استان ناچیز است و در غرب (دشت‌ارژن و سپیدان)، شمال (اقلید، دهبید و آباد)، شمال شرق (سیمکان آباد)، شرق (کوهستان داراب) و تنها در مناطق برف‌گیر در ارتفاعات بالای ۲۰۰۰ متری دیده می‌شود.

خودآموزی

۱- تفاوت آرایش گل در سه گیاه آویشن برگ باریک، آویشن دارابی و مرزه

چیست؟

۲- مهم ترین ویژگی برگ در گیاه آویشن برگ باریک چیست؟

۳- آویشن برگ باریک در چه مناطقی بیش تر رشد می کند؟

۴- کدام گیاه از نظر برگ و گل شبیه آویشن برگ باریک است؟

۵- مهم ترین ویژگی که گیاه کاکوتی را از بقیه گیاهان مشابه جدا می کند

چیست؟

۶- سطح پراکندگی کدامیک از گیاهان در استان فارس نسبت به گیاه آویشن

برگ باریک زیاد است؟

یادداشت